

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรปฐมวัยศึกษา โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน และเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า จึงได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาปฐมวัย

- 1.1 ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย
- 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย
- 1.3 หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย
- 1.4 หลักการจัดประสบการณ์
- 1.5 แนวทางการจัดประสบการณ์
- 1.6 การประเมินพัฒนาการ

2. ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 2.1 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อสังคม
- 2.2 ลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.4 หลักสูตรแม่บทสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

- 3.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
- 3.2 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 3.3 วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 3.4 ประโยชน์ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 3.5 ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดี
- 3.6 การวิเคราะห์หลักสูตร

4. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรปฐมวัยศึกษา โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

- 4.1 ความหมายของหลักสูตร โดยใช้สาระท้องถิ่น
- 4.2 แนวทางการนำสาระท้องถิ่น มาจัดหลักสูตรปฐมวัยศึกษา

5. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

6. ข้อมูลจังหวัดจันทบุรี

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยที่ผ่านมามีชื่อเรียกหลากหลาย เช่น การอนุบาลศึกษา การศึกษาก่อนประถมศึกษ การศึกษาก่อนวัยเรียน และการศึกษาปฐมวัย แต่ไม่ว่าจะเรียกอย่างไรความหมายที่เป็นสากลจะหมายถึง การจัดการศึกษาในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กแรกเกิด - 5 ปี ก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาประเทศไทยมีการจัดการศึกษาปฐมวัยมานานกว่า 50 ปี มีสถานศึกษาหลายประเภท เช่น โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนอนุบาลเอกชน ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โรงเรียนเทศบาล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและเมื่อประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 12 ทำให้บุคคลครอบครัว องค์กร ชุมชน สามารถจัดการศึกษาได้เอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 ก : 1)

1.1 ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับแรกเพื่อวางรากฐานชีวิตของเด็กให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา บนพื้นฐานความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยใช้กิจกรรมและส่งเสริมการพัฒนาการของสมองอย่างเต็มที่ รวมทั้งเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับที่สูงขึ้นอันจะนำไปสู่ความเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป การศึกษาปฐมวัยมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กบนพื้นฐาน การอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละบุคคลภายใต้บริบททางวัฒนธรรม อารยธรรม และวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแตกต่าง การจัดการเรียนการสอนของครูจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กให้เจริญงอกงามเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าต่อไป

การจัดการศึกษาปฐมวัยใช้ทฤษฎีองค์ความรู้ด้านการศึกษาหลายทฤษฎีตามความเชื่อของผู้จัดแต่ละแห่ง ความรู้เหล่านี้มีการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ รวมทั้งมีการศึกษาค้นคว้า วิจัยอย่างต่อเนื่อง กรมวิชาการ (ปัจจุบันคือสำนักงานกวีวิชาการและมาตรฐานการศึกษา) กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำแนวการจัดการประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2539 ซึ่งต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงแนวการจัดการประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษาและประกาศใช้เป็นหลักสูตรก่อนประถมศึกษาพุทธศักราช 2540 และได้พัฒนาเป็นหลักสูตร

การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ที่ใช้อยู่ปัจจุบัน หลักสูตรดังกล่าวครอบคลุมอายุเด็กปฐมวัย

ตั้งแต่แรกเกิด - 5 ปี โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนตามช่วงอายุ คือ อายุแรกเกิด - 3 ปี และอายุ 3 - 5 ปีซึ่งในช่วงกลุ่มอายุแรก การอบรมเลี้ยงดูจะมุ่งเน้นที่พ่อแม่และครอบครัว ส่วนช่วงกลุ่มอายุหลังมีสถานศึกษาดูแล ได้แก่ สถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ จัดการศึกษาปฐมวัยคือ ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 1 - 2 ดูแลเด็กอายุ 4 - 5 ปี ส่วนสถานศึกษาเอกชนจัดการศึกษาปฐมวัย ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 1 - 2 - 3 ดูแลเด็กอายุ 3 - 5 ปี นอกจากนั้นยังมีสถานศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลเด็กอายุ 3 ปีขึ้นไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 1)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อการพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอันจะส่งผลไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของประเทศชาติสืบต่อไป

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกันโดยแนวคิดที่สำคัญของนักปรัชญาในแต่ละยุคสมัยที่มีผู้กล่าวถึงและเป็นที่ยอมรับรวมตลอดถึงการนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาปฐมวัยในปัจจุบัน มีหลากหลายแนวคิด ซึ่งจะได้เสนอแนวคิดนักการศึกษาที่สำคัญ มีดังนี้

เฟรเบล (Froebel. 1974 อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร. 2546 : 9) นักศึกษาชาวเยอรมัน มีความเชื่อว่า ครูควรส่งเสริมพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรีโดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ Froebel ได้จัดอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นและเน้นเรื่องกิจกรรมของเด็ก

มอนเตสซอรี (Montessori.1972 อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร. 2546 : 11) เป็นแพทย์และเป็นนักจิตวิทยาชาวอิตาลี ซึ่งมีแนวคิดส่วนใหญ่แล้วเห็นด้วยกับหลักการของ

ฟอร์เบล (Froebel) สิ่งที่ขัดแย้งคือ เรื่องการจัดชั้นเรียนไว้เป็นระเบียบตายตัว ซึ่งมอนเตสซอรี (Montessori) มีความคิดในการให้เสรีภาพแก่เด็ก เพื่อแสวงหาความรู้ โดยปล่อยให้เด็กมีประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองและด้วยความสมัครใจ

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey.1973 อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร. 2546 : 10) ได้เน้นว่าเด็กควรจะมีเสรีภาพในการคิด การแสดงออก การศึกษาจะต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเขาไม่เห็นด้วยกับบทบาทที่จะให้เด็กนักเรียนเป็นฝ่ายรับโดยต้องให้ครูเป็นฝ่ายสอนให้ตลอดเวลา

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ล้วนมีคุณค่าในการนำมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัย สิ่งที่มีมุ่งหมายมีความสอดคล้องกันในหลักการที่สนองความต้องการของเด็กในวัยนี้และเน้นถึงการให้อิสระ และให้เด็กได้แสดงออกตามธรรมชาติ โดยเฉพาะแนวคิดของ John Dewey ซึ่งเน้นถึงการยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ให้เด็กมีบทบาทสำคัญในการเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาปัจจุบัน

1.3 หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยยึดหลักการจัดการศึกษา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2546 : 1)

1. หลักการพัฒนาเด็กโดยองค์รวมโดยเริ่มจากการพัฒนาด้านร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ กระตุ้นให้สมองได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ พัฒนาด้านมีความรู้สึกจิตใจ และอารมณ์ให้เป็นผู้มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง ระวังแฉ่งใส สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้พัฒนาด้านสังคมโดยให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัวมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งพัฒนาสติปัญญา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ บนวิถีชีวิตของเด็กตามสภาพครอบครัวบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย

2. หลักการจัดประสบการณ์ที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยจัดการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักความเอาใจใส่ และจัดการเรียนรู้ผ่านการเล่น และกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นเรียนให้สนุก เล่นให้มีความรู้ และเกิดพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล

3. หลักการสร้างเสริมความเป็นไทย โดยการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นคนไทยความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม เคารพนับถือและกตัญญูทศเวทที่ต่อบิดามารดา มีชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความรักความภาคภูมิใจในตนเอง ครอบครัวท้องถิ่น และประเทศไทย

4. หลักความร่วมมือ โดยครอบครัวชุมชน และสถานศึกษาร่วมมือกันในการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุขตลอดจนพร้อมที่จะเรียนรู้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

5. หลักแห่งความสอดคล้อง อุดมการณ์และมาตรฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัยต้องสอดคล้องกับสาระบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติ-การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 นโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ดังนั้น หลักการการจัดการศึกษาปฐมวัย มุ่งเน้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สอนยึดเป็นแนวหลักมาตรฐานสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาสมวัยอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

1.4 หลักการจัดประสบการณ์

2.4.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

2.4.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

2.4.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต

2.4.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

2.4.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

1.5 แนวทางการจัดประสบการณ์

2.5.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการคือเหมาะกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2.5.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.5.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

2.5.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิดวางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

2.5.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

2.5.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

2.5.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.5.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

2.5.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

2.5.10 จัดทำสารนิทัศน์ ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรอง และใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

1.6 การประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กโดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณาปรับปรุงวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคน ได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร การประเมินพัฒนาการควรมีหลักการดังนี้

2.6.1 ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก

2.6.2 ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี

2.6.3 สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน

2.6.4 ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

2.6.5 ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะกับเด็กรวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลาย ๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ

สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3 – 5 ปีได้แก่ การสังเกต การบันทึก พฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างมีระบบ (กรมวิชาการ. 2546 : 31)

สรุปได้ว่า มาตรฐานด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร เป็นมาตรฐานในการดำเนินงาน กิจกรรมทุกชนิดในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนของ นักเรียนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพมากที่สุด 4 ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชนเป็นการ กำหนดมาตรฐานการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน ได้แก่ การประชุมชี้แจงให้ ราษฎรในชุมชนทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นของการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผล รวมถึงการ เข้ามามีส่วนร่วมจากชุมชน หรือประชาคมในท้องถิ่น การดำเนินงานด้านวิชาการและกิจกรรมตาม หลักสูตรให้ได้ผลดีจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณซึ่งอาจจะได้รับบสนับสนุนจากรัฐ และควรที่จะได้รับการ สนับสนุนจากชาวบ้านบ้าง เพื่อสามารถทำให้การบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ผลดี

2. ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสำคัญและความจำเป็นของภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของชุมชน ศูนย์กลางการศึกษาจะอยู่ที่วัด บ้านของบุคคลที่มีฝีมือ อาชีพ ความชำนาญ เป็นสำคัญ โดยมี พ่อ แม่ คน แก่ พระ เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็ก ซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้ จะสอดคล้องและตอบสนองต่อวิถี การดำเนินชีวิตของชุมชน ต่อมาเมื่อรัฐบาลปฏิรูปการศึกษาและนำเอาระบบการศึกษาของประเทศ ตะวันตกเข้ามาใช้แทนระบบการศึกษาแบบเดิม การจัดการศึกษาถูกกำหนดนโยบายหลักและแนวปฏิบัติ จากส่วนกลางหลักสูตรที่จะนำมาสอนจึงห่างไกลจากชีวิตจริงของชุมชนทำให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องที่ไกลตัวไม่ สอดคล้องและไม่ตอบสนองต่อการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมต่อมาในปี พ.ศ.254กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ปรับปรุงหลักสูตรในระดับปฐมวัยขึ้นใหม่ โดยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการศึกษา โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่น สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยใน การจัดการเรียนการสอน ซึ่งทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจเกิดความรักผูกพันกับท้องถิ่น สามารถคิด จัดการ และแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบทั้งที่เกี่ยวกับตนเอง งานอาชีพ และการพัฒนาสังคม แสวงหาแนวทางปฏิบัติใหม่ ๆ ให้ได้ผลดีกว่าเดิม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

การนำหลักสูตรแม่บทสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการวิเคราะห์หลักสูตรแม่บทซึ่งเปรียบเสมือน เข็มทิศนำทาง ทำให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีเป้าหมายแล้วยังสอดคล้องกับ หลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรปฐมวัย ฉบับ พ.ศ. 2546 และสนองต่อความต้องการของ ผู้เรียนและท้องถิ่น โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้มาก

ที่สุด (นิคม ชมภูหลง. 2545 : 130) ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญา ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถทักษะ ความเชื่อ และศักยภาพในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและเชื่อมโยงกันทั้งระบบทุกสาขา นิคม ชมภูหลง (2545 : 8) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอด ไปสู่คนรุ่นใหม่หรือแก่นของชุมชน ที่จรรโลงชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบันนี้

ดังนั้นภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ปัญหาของมนุษย์ ที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เกี่ยวกับจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน การศึกษาเล่าเรียน พิธีกรรม ต่าง ๆ การใช้เทคโนโลยีเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อมและคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความสุขในการดำรงชีวิต

2.1 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อสังคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญต่อสังคมหลายประการ สรุปได้ดังนี้

1. ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของชาวบ้านเองและสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
2. ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี ในการลดการพึ่งพาตนเองจากสังคมภายนอก
3. ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย
4. ใช้ในการกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มบุคคล หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน
5. ทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ (นิคม ชมภูหลง. 2545 : 13)

2.2 ลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เสรี พงศ์พิศ (2539 : 23) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตรหัตถกรรม ศิลปะดนตรี และอื่นๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ
  - 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก คนกับสิ่งแวดล้อม สัตว์พืช ธรรมชาติ
  - 2.2 ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน
  - 2.3 ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหมดทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ ชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ

ประมวล วรรสี (2530 : 67) ได้สรุปลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมเป็นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีการบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
3. มีการเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมชาติที่ลึกซึ้งและสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

กิตติพิศ ศิริสูตร (2538 : 51) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญา เป็นความรู้ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัว ฯลฯ
2. ภูมิปัญญา เป็นความเชื่อของสังคมโดยอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง เช่นเรื่อง นรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน
3. ภูมิปัญญา คือ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหาหรือป้องกันปัญหาเช่นความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว
4. ภูมิปัญญาทางวัตถุ เช่น เรือนชานบ้านช่อง เครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวมีความสะดวกสบายตามสภาพ
5. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรม เช่น การกระทำ ความประพฤติ การปฏิบัติตัวของคนต่าง ๆ ในครอบครัว จนทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ก็นับเป็นภูมิปัญญาเช่นเดียวกัน

นิคม ชมภูหลง (2545 : 17)

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา มี 2 ลักษณะคือ

1. เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำทั้งหลาย
2. เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขให้กับชีวิต

2.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

อังกูล สมคะเนย์ (2535 : 37-51) ได้จัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 ประเภทดังนี้

ประเภทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อและหลักการพื้นฐานเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสั่งสมและการถ่ายทอดสืบต่อกันมาแต่บรรพกาล มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและประกอบพิธีการต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จในชีวิต โดยเอาลัทธิ ศาสนา ภูตผี เทวดา ท้องฟ้า ป่าเขาหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เคารพนับถือ หรือมีคตินิยมเข้ามาผสมผสานในพฤติกรรมนั้น ๆ เช่น การตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ การทำบุญกลางบ้าน การบนบานศาลกล่าว และแก้บน การทำบุญ สะเดาะเคราะห์การทำพิธีไหว้ครูและบูชาครู การทำบายศรีสู่ขวัญ การบูชาแม่โพสพ การทำขวัญข้าว การทำพิธีไหว้ครูและบูชาครู การทำพิธียกเสาเอก หลิงเป็นช่างเท้าหลัง ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกคู่ตามใจผู้นอน เป็นต้นสั่งสมสืบต่อกันมา

ประเภทที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และจริยธรรมเป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับพฤติกรรมของสังคมที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญ ความงดงาม และ ความเป็นระเบียบแบบแผนที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา มักมีวิถีชีวิตธรรมชาติ และศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอเช่น การแห่หลวง พ่อโสธร การแข่งเรือประจำปี การแห่เทียนพรรษา การเทศน์มหาชาติการตักบาตรเทโว การสงฆ์น้ำพระ และการขนทรายเข้าวัดในวันสงกรานต์ การตักบาตรข้าวสารในวันขึ้นปีใหม่ การไหว้เจ้า ไหว้พระจันทร์ และการแสดงความกตัญญู รู้คุณต่อบรรพบุรุษการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การทำบุญในวันพระ และในวันเทศกาลต่าง ๆ การทำบุญขึ้นบ้านใหม่การไว้ผมจุก ผมเปีย และผมแกละ การหมั้นและการแต่งงาน การเก็บศพและการฌาปนกิจศพการทำขวัญนาคและการบวชนาค เพลงแขกเกี่ยวข้าว การเล่นเพลงพื้นเมือง และการแสดงต่าง ๆ การทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน การทำงานประติมากรรม นิทานพื้นบ้าน และตำนานต่าง ๆ เป็นต้น

ประเภทที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับพื้นที่ท้องถิ่นนั้นเป็นอาชีพที่บรรพบุรุษเคยทำกันมาก่อนอย่างต่อเนื่อง และสร้างสมไว้ให้ และได้มีการปรับเปลี่ยนพัฒนาให้ดีขึ้นอยู่เสมอเช่น การทำนาข้าว

ประเภทที่ 4 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวิธีการและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับยุคสมัยเป็นภูมิปัญญาที่มักจะพบอยู่ในแต่ละท้องถิ่น เป็นวิธีการและเทคโนโลยีที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเองโดยอาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือนำผลผลิตจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้เกิดเทคโนโลยีใหม่เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตเช่น การใช้กังหันลมวิดน้ำเข้านาในเรือสวนไร่ นา การเลี้ยงกบ เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา เลี้ยงจิ้งหรีด และตะพาน้ำการเลี้ยงจระเข้ในบ่อซีเมนต์ การเลี้ยงปลาบู่ เลี้ยงปู และเลี้ยงกุ้งในกระชัง การเพาะเลี้ยงต้นไม้น้ำการทำเครื่องกรองน้ำราคาถูก การกรองน้ำโดยวิธีธรรมชาติ การสร้างกัลก้นน้ำจากอ่างเก็บน้ำบนภูเขาการจัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้าน การจัดสวัสดิการและบริหารชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2.4 หลักสูตรแม่บทภูมิปัญญาท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเป็นสิ่งแรก คือ หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งผู้จัดทำหลักสูตรจะต้องศึกษาวิเคราะห์ เพราะหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางเปรียบเสมือนเข็มทิศนำทาง ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้บรรลุเป้าหมายสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ภูมิปัญญา และความต้องการของชุมชนและโรงเรียนความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น กับการพัฒนาหลักสูตรนั้นประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่จะจัดทำหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ หลักสูตรแม่บทที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสำคัญและความจำเป็นของภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น การวิเคราะห์หลักสูตรสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. การจัดทำแฟ้มข้อมูล ในการจัดทำแฟ้มข้อมูล ผู้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาควรวางแผนกระบวนการในการดำเนินการจัดทำแฟ้มข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ

3. แนวการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรและความต้องการชุมชน โรงเรียน และผู้เรียนโดยนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาเขียนเป็นหลักสูตร

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เมื่อได้หลักสูตรแล้วครูจะเป็นผู้ที่นำหลักสูตรสถานศึกษามาวิเคราะห์ วางโครงการสอน ออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน

นิคม ชมภูหลง (2545 : 130-132) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ว่ามีวิธีการ ดังนี้

1. โรงเรียนเป็นผู้นำกิจกรรมเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือพัฒนาหลักสูตรขึ้นในโรงเรียน โดยคัดเลือกเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2. โรงเรียนเชิญเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือช่างฝีมือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

3. การนำสิ่งที่เป็นองค์ความรู้ในท้องถิ่นมาจัดการเรียนรู้ ให้นักเรียนออกไปสำรวจข้อมูลแล้วนำมาจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนนำความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชาและการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกิจกรรมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้

1. การรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่น นักเรียนและครูผู้สอนร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้ในชุมชน กรรมการโรงเรียน และผู้ปกครองเป็นต้น

2. การเสาะหาผู้รู้สถานประกอบการ สถานที่สำคัญ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ครูและผู้บริหารออกเยี่ยมผู้ปกครอง สอบถามผู้นำชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน

3. ติดต่oprสานงาน ครูติดต่อกับผู้รู้ เริ่มจากการติดต่อไม่เป็นทางการและเมื่อแน่นชัดแล้วจึงติดต่อเป็นทางการตามลำดับ

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

4.1 การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับผู้รู้ในท้องถิ่น เริ่มด้วยการประชุมกันระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้รู้ พิจารณาเรื่องที่จะจัดการเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาสาระ เรื่องที่ควรนำมาให้นักเรียนตามสภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ต่อจากนั้นครูที่ทำการสอนต้องทำแนวการสอน ซึ่งกำหนดการสอนต้องประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ความคิดรวบยอด วัตถุประสงค์เนื้อหา กิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ชื่อครูชาวบ้านที่ร่วมเป็นวิทยากร

4.2 การให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้าน สถานประกอบการ หรือจากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น นักเรียนสามารถไปศึกษาค้นคว้าเรื่องที่ตนเองสนใจด้วยตนเองก่อนได้ เช่น การปลูกพืชผัก การประกอบอาหาร การเลี้ยงสัตว์ การเสริมสวยการตัดเย็บ การสังเกตโบราณสถาน โบราณวัตถุ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

4.3 การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมสอน เป็นการเชิญภูมิปัญญาชาวบ้านหรือผู้รู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาร่วมสอน โดยจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามความสนใจของกลุ่มผู้เรียน อาจใช้เวลาในวันหยุดก็ได้ เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ ดนตรีไทย การขยายพันธุ์พืช การขยายพันธุ์สัตว์ ป่าไม้บางชนิดที่ให้ประโยชน์ การประกอบอาหาร งานจักสาน พืชสมุนไพร ฯลฯ

4.4 การนำสิ่งที่มีความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชาที่สอน เช่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

- 1) ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร
- 2) นักเรียนและครูร่วมกันรวบรวมข้อมูล ความรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น
- 3) ครู จัดทำแผนการสอน กำหนดกิจกรรม จุดประสงค์ เนื้อหาการจัดกระบวนการเรียนรู้ สื่อ การวัดและประเมินผล

- 4) จัดกระบวนการเรียนรู้ตามแผนการสอน

4.5 การไปสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นแล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น

- 1) แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มให้ไปศึกษา สังเกต สอบถามผู้รู้ในท้องถิ่น
- 2) คัดเลือกบุคคลที่จะให้ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาอภิปรายร่วมกัน
- 3) ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มไปสำรวจข้อมูลหรือสอบถามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คัดเลือกไว้กลุ่มละ 1 คน แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุป

4.6 การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การดำเนินการนี้มุ่งหวังที่จะอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยให้นักเรียนสำรวจศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น แล้วจัดทำเป็นเอกสารเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ ส่วนสิ่งของก็จะจัดทำดัชนีแยกเป็นหมวดหมู่และครูควรจัดกระบวนการให้นักเรียนได้มีการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นความรู้ในท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่ มีการเขียนแผนการสอนที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีการวัดประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง

3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

วิลเลอร์ (Wheeler. 1974 : 11) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า มวลประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งโรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974 : 7) ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึงการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับนักเรียนด้วย

สังต์ อุทรานันท์ (2532 : 30) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีความหมายอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น 2) การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิม

กรมวิชาการ (2542 : 26) หลักสูตร หมายถึง เอกสาร แนวทางการจัดการศึกษาแต่ละระดับ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิชา ขอบข่ายเนื้อหา โครงสร้าง แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรวมถึงมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้แก่แก่นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนทาบ (Taba. 1962 : 12) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ดังต่อไปนี้ คือ

1. สำรวจสภาพ ปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สังคมต้องการ
3. เลือกเนื้อหาวิชาความรู้ที่ครูจะต้องนำมาสอน เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม โดยเลือกเฉพาะที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่กำหนดไว้
4. จัดลำดับขั้นตอนแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่เลือกไว้
5. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะนำมาเสริมเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
6. จัดลำดับขั้นตอนและแก้ไขปรับปรุงประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ มาเสริมเนื้อหาสาระ
7. กำหนดเนื้อหาสาระหรือประสบการณ์ที่ต้องประเมินผลว่าได้มีการเรียนรู้ตรงกับวัตถุประสงค์หรือไม่ มีการกำหนดเกณฑ์การประเมินผลและวิธีประเมินผลด้วย

3.2 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายทั้งปวงที่ครู บุคลากรในโรงเรียน และชาวบ้านในชุมชนที่ตั้งอยู่เข้าเป็นแนวร่วมช่วยกันจัดทำขึ้น โดยบูรณาการวิถีการดำเนินชีวิต กระบวนการเรียนรู้และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ากับเนื้อหาสาระทางวิชาการ ซึ่งอาจเลือกสรรจากหลักสูตรแกนกลาง หรือจัดทำใหม่เป็นเอกเทศจากหลักสูตรแกนกลางก็ได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ ที่ได้รับจากโรงเรียนในเชิงพลวัตกับความคงอยู่ของชุมชนและตระหนักถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแบบยั่งยืนให้กับชุมชนนั้น (สำลี ทองจิ๋ว. 2545 : 7)

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ประสบการณ์ทั้งมวลที่โรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (นิคม ชมภูหลง. 2545 : 89)

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์และกิจกรรมที่ครูจัดให้ผู้เรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติและคุณภาพในการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้คุณภาพพื้นฐานของชีวิตเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศชาติ (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. 2545 : 24)

สรุปความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาร่วมกับท้องถิ่นจัดให้มีขึ้นเพื่อเป็นช่องทางให้เจ้าของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของทั้งหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ตระหนักถึงความสำคัญและเรียนรู้สิ่งใกล้ตัวอันจะส่งผลให้เกิดการรับรู้ในแนวทางการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชน สังคมและประเทศชาติร่วมกัน

ประโยชน์และความจำเป็นของหลักสูตรท้องถิ่นในส่วนการจัดการศึกษา นับเป็นนิมิตหมายที่ดีที่หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ได้ให้โอกาสท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น โดยท้องถิ่นสามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติม เนื้อหา รายละเอียด กระบวนการเรียนการสอน เอกสาร หนังสือ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการนำไป พัฒนาการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว ตลอดจนการพัฒนาชุมชนอันจะมีผลต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาติได้อย่างดีที่สุด

3.3 วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถแยกเป็น 2 คือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถทำได้ 2 รูปแบบ คือ การปรับหลักสูตรระดับชาติให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น โดยท้องถิ่นทำการปรับเนื้อหาสาระของหลักสูตรย่อยในท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง เท่าที่ปฏิบัติอยู่มีรูปแบบดังนี้ (สงัด อุทรานันท์. 2532 : 312) แบบที่มีเสรีภาพในกรอบนโยบายส่วนกลางคือ ท้องถิ่นมีเสรีภาพในการพัฒนาหลักสูตร สำหรับโรงเรียนในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้โดยอาศัยนโยบายที่ส่วนกลางเป็น ผู้กำหนดให้ ระหว่างการดำเนินการส่วนกลางควบคุมดูแลช่วยเหลือเพื่อให้หลักสูตรสนองนโยบายส่วนกลาง ขณะเดียวกันก็สนองความต้องการของท้องถิ่นด้วยแบบที่ท้องถิ่นมีเสรีภาพในส่วนที่ส่วนกลางเหลือไว้ให้ คือ ส่วนกลางจัดหลักสูตรแม่บทขึ้น ละเว้นที่ว่างให้มีวิชาเลือกเสรีซึ่งท้องถิ่นมีเสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาวิชาที่สอนได้เองแบบที่ให้เสรีภาพของขอบเขตและในวงกว้าง คือ ให้มีส่วนกลางและท้องถิ่นต่างก็กำหนดเกณฑ์อย่างต่ำของสิ่งที่เด็กทั้งประเทศจะต้องรู้ และที่เด็กในท้องถิ่นจะต้องเรียนรู้ตามลำดับ(Minimum Essentials) รวมกันเข้าเป็นหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งถือว่าเป็นวิชาบังคับที่ทุกคนต้องเรียนส่วนที่เหลือเป็นวิชาเลือก หรือวิชาบังคับเลือก ซึ่งท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดหรือเสนอแนะโดยส่วนกลางก็ได้

สรุปได้ว่าท้องถิ่นจะดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรได้ ดังนี้

เลือกใช้หลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศ ถ้าเห็นว่าเหมาะสม ปรับ-เพิ่มเติมรายละเอียด เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นเขียนหลักสูตรขึ้นใหม่ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการปรับหลักสูตร ให้เข้ากับสภาพสังคมของท้องถิ่น อาจดำเนินงานในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอหรือ ระดับโรงเรียนก็ได้ สำหรับกระบวนการดำเนินงานไม่ว่าจะดำเนินงานในระดับใด หากจะให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอนควรดำเนินงานตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (สังัด อุทรานันท์. 2532 : 314-316)

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงาน ควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน เป็นสำคัญ

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพหรือข้อมูลพื้นฐานโดยการวิจัยสัมภาษณ์ ประชุมและสัมมนาหรือวิธีการอื่น ๆ

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาโดยการปรับหลักสูตรหรือ สร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา

ขั้นที่ 4 พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพท้องถิ่น

ขั้นที่ 5 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรแกนกลาง และ/หรือจัดสร้างกระบวนการวิชาขึ้นใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ในกรณีสร้างเพิ่มเติมควรระบุจุดหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียนการสอนและมาตรการในการวัดและประเมินผลให้ ชัดเจน

ขั้นที่ 6 ดำเนินการใช้หลักสูตรในขั้นนี้การนิเทศและติดตามมีความสำคัญมาก

ขั้นที่ 7 ประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นขั้นที่มีความสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ทราบว่าหลักสูตร ที่จัดขึ้นนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่

ขั้นที่ 8 ปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมต่อไป

3.4 ประโยชน์ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. เป็นการเปิดโอกาสให้โรงเรียนได้พัฒนาเนื้อหา กิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น
2. เป็นการเน้นผลที่เกิดแก่ผู้เรียนในด้านความสามารถในการคิด ค่านิยมความรู้สึกรู้สึกชื่นชม และมีความสุขกับทักษะการปฏิบัติ
3. การที่ครูใช้วิธีสอนที่หลากหลายให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้เกิดทักษะและเป็นกระบวนการ
4. นักเรียนมีพัฒนาการตามลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นจุดหมายของหลักสูตร
5. หน่วยงานทางการศึกษานับสนุนและส่งเสริมทางวิชาการ โดยคอยให้กำลังใจแก่ครูและผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตร

3.5 ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดี

ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดีที่โรงเรียนจัดทำและพัฒนาขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิต สภาพท้องถิ่น สภาพตามที่ปรากฏว่าเป็นจริงในท้องถิ่น ควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการ คือ (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. 2545 : 58)

1. เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคมจริงของท้องถิ่นเป็นสภาพปัญหาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชน ในท้องถิ่น
2. ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นให้ดีขึ้น
3. ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น
4. ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

สรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาจากหลักสูตรแม่บทระดับชาติมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ และสภาพชีวิตจริง โดยส่งเสริมสนับสนุนให้นำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อพัฒนาชีวิตเศรษฐกิจและสังคมปลูกฝังให้นักเรียนรักและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการเฉพาะกลุ่มตามศักยภาพสูงสุดของแต่ละบุคคล

3.6 การวิเคราะห์หลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน ครูผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาตัวหลักสูตรคู่มือหลักสูตรแล้วจึงวิเคราะห์คำอธิบายหลักสูตรว่า หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหา กิจกรรมและจุดประสงค์ไว้อย่างไรครูจึงสามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนั้นก่อนลงมือทำการสอนทุกครั้ง ครูควรได้มีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเป็นการยกระดับการศึกษาด้วยกรมวิชาการ (2539 : 6-15) ได้เสนอขั้นตอนในการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อนำไปเขียนแผนการสอนไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 จำแนกผลการวิเคราะห์คำอธิบายหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์จุดประสงค์ โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาจากคำอธิบายหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมและคาบเวลาเพื่อนำไปสู่การเขียนแผนการสอน ซึ่งรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายหลักสูตร

คำอธิบายหลักสูตรในแต่ละงานนั้น จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ กิจกรรมเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ปลายทาง ในการวิเคราะห์คำอธิบายต้องศึกษาวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่า งานนั้น ๆ ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่พึงประสงค์ อะไรบ้าง ส่วนเนื้อหาและกิจกรรมนั้นเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และทำอะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 2 จำแนกผลการวิเคราะห์จากคำอธิบายหลักสูตร

ในขั้นนี้เป็นการจำแนกผลการวิเคราะห์คำอธิบายในขั้นที่ 1 โดยนำจุดประสงค์ เนื้อหาและ กิจกรรม มาแยกให้เห็นชัดเจน

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์จุดประสงค์ โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาจากคำอธิบาย หลักสูตร ในขั้นนี้เป็นการจำแนกผลการวิเคราะห์จากคำอธิบายหลักสูตร ในขั้นที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้

3.1 ปรับจุดประสงค์จากคำอธิบายหลักสูตรที่จำแนกไว้เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ที่จะนำไป สัมพันธ์กับเนื้อหาแต่ละเรื่องที่จะเรียนในหน่วยนั้น ๆ โดยให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธร พิสัย ทักษะพิสัย จิตพิสัย ที่เป็นกระบวนการ

3.2 กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมตามขอบเขตเนื้อหาจากคำอธิบายหลักสูตรที่จำแนกไว้ การ กำหนดเนื้อหา กิจกรรม จะต้องคำนึงถึงคาบเวลา ระดับพัฒนาการ ของผู้เรียนในแต่ละชั้นและต้อง สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

3.3 กำหนดคาบเวลา การกำหนดคาบเวลาต้องคำนึงถึงเนื้อหาแต่ละเรื่องที่จะสอนโดยพิจารณา ว่า เนื้อหาเรื่องนั้นควรใช้เวลาเท่าใด ผู้เรียนจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมและคาบเวลาในขั้นที่ 3 เพื่อนำไปสู่ การเขียนแผนการสอน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ โดยการแตกย่อยจุดประสงค์ที่จำแนกไว้เป็นจุดประสงค์การ เรียนรู้ที่จะนำไปสัมพันธ์กับเนื้อหาเพื่อเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการสอน

4.2 กำหนดรายละเอียดเนื้อหาตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ใน ขั้นที่ 3 ว่ามีเนื้อหาอะไรบ้างที่ จะต้องเรียนในแต่ละแผนการสอน

4.3 กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องพิจารณาให้ สัมพันธ์กับเนื้อหาในจุดประสงค์การเรียนรู้ในข้อ 1 และ 2

4.4 กำหนดคาบเวลา การกำหนดคาบเวลาควรพิจารณาเนื้อหา กิจกรรมและจุดประสงค์การ เรียนรู้ในข้อที่ 1, 2 และ 3 ว่าจะใช้เวลาประมาณเท่าไรจึงจะสามารถสอนให้จบในแผนการสอนจึงจะ เหมาะสม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การวิเคราะห์หลักสูตรต้องดำเนินการให้ครอบคลุมในด้านจุดประสงค์ เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลตลอดจนคาบเวลาเรียนซึ่งจะต้องให้ สอดคล้องกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด

3.7 ข้อควรคำนึงถึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหาที่เป็นเรื่องของท้องถิ่น เช่น เรื่องของเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม ประชากร ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้อาจกำหนดไว้เป็นหน่วยหรือรายวิชาให้เรียน โดยเฉพาะ ให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบริหารหลักสูตร และจัดการเรียน การสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการได้อย่างแท้จริง

4. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรปฐมวัยศึกษา โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

4.1 ความหมายของหลักสูตร โดยใช้สาระท้องถิ่น

4.1.1 ความหมายของสาระท้องถิ่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2545 : 312) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ท้องถิ่น” ดังนี้ คำว่า “สาระ” หมายถึงเนื้อหา,แก่นสาร,ความหมาย,ประโยชน์ ส่วนคำว่า”ท้องถิ่น” หมายถึงบริเวณที่แห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า สาระท้องถิ่น หมายถึง กิจกรรมหรือเนื้อหาสาระทุกอย่างที่คนในท้องถิ่นคิดได้เองหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และพัฒนาความรู้มาอย่างต่อเนื่อง เป็นสติปัญญาที่ชาวบ้านนำมาใช้และแก้ปัญหา การดำเนินชีวิตประจำวันในท้องถิ่น

4.1.2 ความหมายของหลักสูตร โดยใช้สาระท้องถิ่น

นักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นไว้ดังนี้ สิริวรรณ ศรีพหล (2536: 144) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง เนื้อหาสาระและมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับเด็กในท้องถิ่นที่ใดโดยเฉพาะ

ใจทิพย์ เข็อรตันพงษ์ (2539 : 107) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

รุ่งฟ้า หิรัญวงศ์ (2536 : 20) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง หลักสูตรที่จัดทำขึ้นนอกเหนือจากที่กรมวิชาการได้จัดทำขึ้นโดยยึดสภาพท้องถิ่น ปัญหาความต้องการจำเป็นของท้องถิ่นเป็นหลักในการจัดทำ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นได้

วีระนุช ปินทวนิช (2543 : 16) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง หลักสูตรที่กำหนดให้เด็กในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

จากความหมายของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นที่มีผู้กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้น เพื่อจัดให้แก่เด็กตามความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นที่เด็กอาศัยอยู่ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรมตลอดจนอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับหลักสูตรปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรีที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนั้น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นร่วมกับบุคลากรในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี โดยการบูรณาการสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาและบุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านสาระท้องถิ่น การประกอบอาชีพ และสถานที่สำคัญโบราณสถาน

โบราณวัตถุ ในจังหวัดจันทบุรี มาพัฒนาเป็นหลักสูตรปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี ตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ให้เด็กได้เรียนรู้ตามสภาพตามความต้องการของเด็กและบุคคลที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

4.1.3 ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น

นักวิชาการและนักการศึกษา ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นไว้ดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 121) และสังต์ อุทรานันท์ (2532 : 311) ได้กล่าวว่า หลักสูตรระดับชาติจะกำหนดเนื้อหาวิชาที่จะสอน กิจกรรมประกอบการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้อย่างกว้าง ๆ มีลักษณะยืดหยุ่นได้ เพื่อความสะดวกในการนำไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น ดังนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ก็ย่อมจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตร ได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วยในทางปฏิบัติ ถ้าหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาใช้ในชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนัก ก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

กรมวิชาการ (2540 : 5) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรที่ใช้สาระท้องถิ่นไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้เด็กได้รู้จักท้องถิ่น เกิดความรัก ความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองนั้น นอกจากการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นแล้วจะต้องนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วย

จากความคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการดังกล่าว สามารถสรุปถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น ได้ดังนี้

1. หลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นสามารถพัฒนาเนื้อหาวิชาได้เหมาะสมกับท้องถิ่นและสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง

2. การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. หลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม พัฒนาเด็กให้เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่อยู่ไกลตัว ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เด็กสามารถดูดซับได้เร็วกว่า เพราะเด็กได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่

4. หลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น เปิดโอกาสให้สามารถนำทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

5. หลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมในระดับท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นจริงในแต่ละท้องถิ่น

4.2 แนวทางการนำสาระท้องถิ่น มาจัดหลักสูตรปฐมวัยศึกษา

สาระท้องถิ่นเป็นผลที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยประสบการณ์ที่สั่งสอนสืบทอดกันมาเกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ซึ่งผลการพัฒนาที่ไม่สมดุลตลอดมา มีสาเหตุจากการละเลยองค์ประกอบสำคัญในท้องถิ่น สถาบัน เช่น วัด ครอบครัวผู้มีประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น หมอพื้นบ้าน เกษตรกร รวมไปถึงวัสดุอุปกรณ์ที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่น ไม่ได้นำมามีส่วนร่วมหรือมีหลักเกณฑ์สำคัญในการจัดการศึกษา ดังนั้นถ้าต้องการให้มีการนำสาระในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุดและมีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งหรือมีการอนุรักษ์ พัฒนาและปลูกฝังจิตสำนึกในการรักท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี โดยเริ่มจากการปลูกฝังรากฐานตั้งแต่ได้ระดับปฐมวัยศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับนักการศึกษาที่ได้ให้แนวทางในการนำสาระท้องถิ่นมาพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

4.2.1 องค์ประกอบของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น

วิชัย ราชวรศิริ (2522 : 11-13) กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ 1) หลักการและเหตุผลความจำเป็นของหลักสูตร 2) วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรควรมีทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ 3) เนื้อหาสาระ มวลประสบการณ์ เวลาเรียน ทั้งระดับชั้นและเฉพาะวิชา 4) โครงการเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การนำหลักสูตรไปใช้ 5) กิจกรรมเสริมหลักสูตร 6) การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิชาการในชุมชน 7) การประเมินผล 8) อื่น ๆ

กรมวิชาการ (2546 : 3-4) กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เด็กอายุ 3-5 ปี ประกอบด้วย ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย หลักการ จุดมุ่งหมาย คุณลักษณะสำคัญ ระยะเวลาเรียน สาระการเรียนรู้ แนวทางการจัดประสบการณ์ ขอบข่ายกิจกรรมประจำวัน การประเมินพัฒนาการ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการศึกษาปฐมวัย (เด็กอายุ 3-5 ปี) สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะการเชื่อมต่อของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรที่ได้กล่าวมาสรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และประสบการณ์การจัดกระบวนการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผล

จากองค์ประกอบของหลักสูตรดังกล่าว ผู้วิจัยได้แนวคิดในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี ที่จะพัฒนาขึ้นเป็นโครงร่างหลักสูตร ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย คุณลักษณะตามวัย โครงสร้าง (อายุของผู้เรียน ระยะเวลาในการจัดประสบการณ์ สาระการเรียนรู้ แบ่งเป็น สาระที่ควรเรียนรู้ประสบการณ์สำคัญ) การจัดประสบการณ์ และการประเมินผล

4.2.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นแตกต่างกันไปหลายแนวทาง ผู้วิจัยนำเสนอเฉพาะที่เป็นแนวทางสำหรับการวิจัย ดังนี้

ทาบ (Taba.1962:12) ได้เสนอกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. สำรวจให้ทราบความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหลักสูตร

2. การตั้งจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ

3. คัดเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ที่ต้องการนำมาสอน เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการและความจำเป็นของสังคมและระดับพัฒนาการ

4. จัดลำดับขั้นของเนื้อหา แกะไขเนื้อหาวิชาความรู้ที่ได้ โดยจัดลำดับเนื้อหาให้พิจารณาความยากง่ายของเนื้อหาว่าจะไรควรเรียนก่อนและเรียนหลัง

5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะทำให้นเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

6. จัดลำดับขั้นของประสบการณ์การเรียนรู้ แกะไขปรับปรุงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่นำมาเสริมการเรียนรู้ โดยพิจารณาว่าประสบการณ์ใดจะให้กับเด็กก่อนหรือหลัง

7. ประเมินผล เนื้อหาวิชา หรือประสบการณ์ ว่าได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้หรือไม่

8. ตรวจสอบความ คงที่และความเหมาะสมในแต่ละขั้น เพื่อดูเนื้อหาที่จัดขึ้นสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหรือไม่ กิจกรรมที่จัดขึ้นเปิดโอกาสให้เด็กพัฒนาไปตามความต้องการของเนื้อหาหรือไม่ มีความเหมาะสมเพียงใด ช่วยให้เด็กมีผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายหรือไม่

ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์ และลัดดา ศิลาน้อย (2544 : 37-40) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น มีขั้นตอนดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงานซึ่งประกอบด้วย คณะครูผู้จัดทำหน่วยการเรียนรู้ หัวหน้าสถานศึกษาศึกษานิเทศก์ และปราชญ์ชาวบ้าน โดยคณะทำงานดังกล่าว จะต้องจัดสรรภาระหน้าที่ในส่วนที่ตนมีความรู้ความเข้าใจด้วยความรับผิดชอบ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นภายในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

2. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวข้องในระดับหน่วยการเรียนรู้

3. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น ควรครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและเจตคติ รวมทั้งทักษะปฏิบัติ

4. การเลือกเนื้อหาสาระ โดยคณะทำงานสามารถปรับเปลี่ยน ขยายขอบเขตของเนื้อหาให้เหมาะสมเป็นไปตามความต้องการและสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น

โดยคำนึงถึงวัยและพื้นฐานความรู้เดิมของเด็ก มีความเหมาะสม ทันสมัย ถูกต้อง น่าสนใจ เหมาะกับเวลาเรียน

5. การกำหนดแนวการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเนื้อหาสาระนั้น โดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครูเป็นผู้ชี้แนะ ประสานงาน

6. การกำหนดอัตราเวลาเรียน ควรสอดคล้องกับเวลาเรียนที่ระบุไว้ในหน่วยการเรียนรู้ โดยอาจปรับลดได้ตามความเหมาะสม

7. การกำหนดวิธีการวัดประเมินผลเด็ก เช่น แบบทดสอบ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์

8. การจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรและทดลองใช้

9. การประเมินการใช้หลักสูตร เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ทราบว่าหลักสูตรโดยสาระท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

จากแนวคิดและรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรและหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่า ในการพัฒนาหลักสูตรจะมีลักษณะขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน คือ การสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาใช้สำหรับพัฒนาหลักสูตร การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกเนื้อหา กิจกรรม ประสบการณ์ การวัดและการประเมินผล การนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

4.2.3 ผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น ได้มีนักการศึกษาที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคลากรที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นไว้ ดังนี้

โบแชมพ์ (Beauchamp. 1968 : 25) และเดวิด จี อาร์มสตรอง (David G. Armstrong' 1989 : 124) กล่าวถึง ผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นที่สอดคล้องกันว่า ควรประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการวิจัยหลักสูตร ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ ครูพิเศษ และผู้บริหารโรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนของชุมชนท้องถิ่น ตัวแทนประชากรนักเรียน

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974 : 42) ได้กล่าวถึงผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรว่า ควรประกอบด้วย เด็กนักเรียน ครู บุคลากรภายนอกโรงเรียน เช่น ผู้เชี่ยวชาญในด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล รวมทั้งนักการศึกษาในชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และบุคคลอื่น ๆ เช่น นักเขียนตำรา ผู้พิมพ์หนังสือ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น ควรให้หลายฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาต่าง ๆ ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นที่มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก ตัวแทนของท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญด้านสาระท้องถิ่น ผู้ปกครองเด็กและตัวเด็กเอง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่น ของ นักการศึกษาและนักวิชาการดังกล่าว มาพัฒนาหลักสูตรปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และสำรวจความต้องการ
2. จัดทำร่างหลักสูตรปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี
3. จัดทำแผนการจัดประสบการณ์โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี
4. การประเมินคุณภาพของหลักสูตรโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

5. แนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังที่ได้ รวบรวมเสนอเป็นแนวคิด ดังนี้

อรพินท์ สพ์โชคชัย (2539: 2-3) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกผู้มีส่วนได้เสียใน ชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมกับภาครัฐในลักษณะของการร่วมลงทุนลงแรง เพื่อให้ประโยชน์เกิดขึ้นในชุมชน ของตนเอง

พจนา เทียนธาดา (2541: 40) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาท้องถิ่นของตนเองทางด้านการร่วมคิด การร่วมดำเนินการ การแก้ไขปัญหา การติดตามและ ประเมินผล

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542: 17) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ส่งผลทำให้เกิดความยั่งยืน เกิดความเจริญงอกงามในตัวของมันเอง ถึงแม้ว่าภาครัฐจะถอนตัวออกไป และเพื่อเป็นการสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนอย่างตรง เป้าหมาย

พิทยา สุวรรณภูมิ (2544: 13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการ ส่งเสริม ชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนดรูปแบบเป้าหมายของงานและ กำหนดให้มีส่วนร่วมอย่างมีความสำนึกรับผิดชอบ ตั้งแต่การคิดค้นปัญหา การวางแผนปฏิบัติงาน การดูแล กำกับ ตลอดจนการประเมินผลติดตามการทำงาน

สุพัตรา คงขำ (2545: 30) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ เพื่อดำเนินการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในชุมชนได้มี บทบาทหรือแสดงพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมติดตามประเมินผล เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เป็นระบบ ให้สำเร็จลุล่วงไปในทิศทางเดียวกัน

5.2 ทฤษฎีและแนวคิดของการมีส่วนร่วม

แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญตามแนวทางทฤษฎีของการมีส่วนร่วม ซึ่งนักวิชาการที่ได้นำเสนอทฤษฎีของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

อำนาจ อนันตชัย (2527: 119-184 อ้างถึงใน สุพิศตรา คงขำ, 2545: 30-32) ได้กล่าวถึงลักษณะทฤษฎีการมีส่วนร่วมไว้ 5 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้การพูดหรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือ และการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ปัญหาการขัดแย้งในการปฏิบัติงาน และถ้าจะให้เกิดผลดี ผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งให้เกิดศรัทธาตรงกับความต้องการของผู้ถูกเกลี้ยกล่อมโดยเฉพาะในเรื่องความต้องการของตนตามหลักทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow)

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทั้งกายและใจ ถ้ามีขวัญดีผลกำไรก็จะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะเกิดมีความสำนึกในการรับผิดชอบอันจะเกิดผลดีต่อหน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคลและขวัญของกลุ่ม

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกราชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้สึกราชาตินิยมให้เกิดขึ้นซึ่งหมายถึงความรู้สึกที่เป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์รวมของชาติของตนความพอใจในเกียรติภูมิ จงรักภักดีต่อท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคนจูงใจคนไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) หรือผู้นำพลวัต คือเป็นผู้นำที่เคลื่อนไหวมาทำงานเพื่อพัฒนาอยู่เสมอ (Dynamic Leader) ส่วนผู้นำไม่ดี คือ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่า ผู้นำปฏิเสธ (Negative Leader) ผลการใช้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดีย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ย่างเพราะใช้กฎหมายระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่อง

ของการบริหารเพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับ ก็จะทำงานด้วยความรักแต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นร่วมกันของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540: 17) ได้กำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้คือ

1. วิสัยทัศน์การศึกษาไทย แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้กำหนดวิสัยทัศน์การศึกษาไทยเกี่ยวกับด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน และสังคมคือ

1.1 มุ่งจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

1.2 มุ่งระดมสรรพกำลังทุกส่วนของสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. แผนงานหลักของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในส่วนที่เกี่ยวกับชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา วัตถุประสงค์ในข้อ 2 กำหนดว่า เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศ ให้ผู้เรียนมีการพัฒนาเต็มตามศักยภาพแนวทางการจัดการศึกษาในแผนงานหลัก ซึ่งมีอยู่ 9 แผนงานหลัก จากการศึกษาพบว่า แผนงานหลักที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ แผนงานหลักที่ 6 การพัฒนาระบบบริหารและการจัดการศึกษา ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของผู้บริหาร และมุ่งปรับระบบการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนและสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมีส่วนร่วมและผนึกกำลังเพื่อจัดการศึกษา

นาวิน พรหมใจสา (2545: 49-50) ได้กล่าวถึงรูปแบบกระบวนกรทางสังคมที่จะเกิดขึ้นในสังคมที่ทำให้เรามองเห็นได้ชัดเจน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นการร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของกลุ่มที่ได้ตั้งไว้ การแข่งขันเป็นการทำให้บรรลุตามเป้าหมายเช่นกัน แต่ในระหว่างที่ทำอยู่นั้นต้องต่อสู้กับคู่แข่งหรือฝ่ายตรงข้ามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง และความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่เกิดจากกลุ่มหรือทีม มีการแข่งขันหรือมีความแตกต่างกันเกิดขึ้น ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นเพื่อจะทำให้บรรลุเป้าหมายหรือทำให้ได้ดีกว่าฝ่ายตรงข้าม

ชูชาติ พวงสมจิตรและคณะ (2546: 32-36) ได้กล่าวถึงปัจจัยเกี่ยวกับชุมชนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาได้แก่

1. ความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อการศึกษาและสถานศึกษา โดยความศรัทธาดังกล่าวเกิดจากที่สถานศึกษาสอนบุตรหลานของชุมชนได้ผลดี ครูอาจารย์มีความเอาใจใส่ต่อเด็กดี ผู้บริหารและครูอาจารย์เป็นคนดีมีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของชุมชน รวมถึงความศรัทธาต่อชื่อเสียงที่ดีงามของสถานศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถ้าชุมชนมีความศรัทธามากก็เป็นปัจจัยส่งเสริมที่ดีอีกประการหนึ่ง

2. ความรู้สึกที่ว่าสถานศึกษาเป็นของชุมชน ได้แก่การที่สถานศึกษานั้นตั้งอยู่ในชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการก่อตั้งทำนุบำรุงสถานศึกษา สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันจนเกิดความผูกพันกัน และคนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษา

3. สถานภาพที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เช่น การที่บุคคลในชุมชนเป็นกรรมการสถานศึกษา เป็นผู้ปกครองนักเรียน เป็นศิษย์เก่า หรือเป็นบุคคลในตระกูลที่เป็นผู้มีอุปการคุณแก่สถานศึกษา สิ่งเหล่านี้กระตุ้นให้ผู้มีสถานภาพเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้น

4. สถานภาพในชุมชน ได้แก่ สถานภาพที่คนในชุมชนให้การยอมรับนับถือหรือเป็นผู้มีเกียรติในชุมชน เช่น สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าอาวาส อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น สถานภาพในสังคมเช่นนี้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้บุคคลดังกล่าวเข้ามามีส่วนร่วมกับการศึกษา

5. ความคาดหวังของบุคคลในชุมชนต่อสถานศึกษา เช่น ความคาดหวังว่าสถานศึกษาที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้อง จะเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถจัดการเรียนการสอนให้กับบุตรหลานในชุมชนได้ดี หรือความคาดหวังว่าสถานศึกษาแห่งนี้จะรักษาคุณภาพที่ดีไว้ได้ต่อไป เป็นต้น ความคาดหวังเช่นนี้ช่วยให้คนในชุมชนเข้ามาสนับสนุนงานของสถานศึกษา

6. ระบบเครือข่ายที่เข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดจากความเป็นญาติพี่น้อง ความเป็นเพื่อนพ้องในท้องถิ่นเดียวกัน และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้น ถ้าชุมชนใดจัดเครือข่ายภายในชุมชนได้เข้มแข็ง และสถานศึกษาจัดการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งกว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมกับการศึกษาได้สูงกว่า

7. การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าอาวาส เป็นต้น ปัจจุบันชุมชนต่าง ๆ ได้ยกฐานะเป็นเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชนอาจเปลี่ยนเป็นสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภา อบต. นอกจากนี้ยังมีผู้นำในลักษณะอื่น ๆ ที่สามารถโน้มน้าวชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการศึกษาได้ เช่นอดีตผู้บริหารโรงเรียน อดีตครู แพทย์ประจำตำบลหรือบุคคลในตระกูลที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้นำที่สามารถนำพาให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการศึกษาได้ทั้งสิ้น

8. ความห่วงใยต่อบุตรหลาน เช่น ความห่วงใยในสวัสดิภาพของบุตรหลานจากยาเสพติด หรือการเดินทางระหว่างบ้านและสถานศึกษา เป็นต้น ทำให้ประชาชนเข้ามาช่วยสอดส่องดูแลสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อบุตรหลานของตนเอง โดยบางสถานศึกษามีประชาชนที่เป็นอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มาช่วยจัดระบบจราจรหน้าโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนข้ามถนนได้โดยสะดวกปลอดภัย เป็นต้น

9. ปัจจัยอื่น ๆ เช่น การที่ชุมชนส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้มีความรู้ความสามารถเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือการเสนอตัวเข้ามาทำงานเพื่อส่วนรวม เมื่อพิจารณาว่าตนเองมีความรู้ความสามารถและความพร้อมเป็นต้น เนื่องจากปัจจุบันสถานศึกษาต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นตัวแทนจากชุมชนเข้ามาร่วมบริหารสถานศึกษา ถ้าชุมชนใดคัดเลือกและส่งเสริมให้คนที่มีความรู้ความสามารถ และมีความพร้อม เข้ามาทำงานกับสถานศึกษาก็มีแนวโน้มจะได้พลังจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการศึกษาต่อไป

จากทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การที่จะให้บุคคลมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นจะต้องใช้วิธีการที่หลากหลายในการจูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งขึ้นอยู่กับ

สถานการณ์แวดล้อมในชุมชนนั้น ๆ โดยอาจใช้ทั้งการสร้างขวัญกำลังใจ การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ตลอดจนใช้กฎระเบียบของทางราชการเช่นกฎหมาย เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ จะทำให้สมาชิกมีความผูกพันกับองค์กรที่ตนเองเกี่ยวข้องอยู่ และมีความปรารถนาที่จะได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กร แม้เพียงได้รับฟังความคิดเห็น ก็ทำให้มีความรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรนั้นๆ

5.3 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

การแบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เป็นการจำแนกที่พิจารณาจากกิจกรรมต่าง ๆ ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้างที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 107-111 อ้างถึงในอัจฉรา โพธิยานนท์, 2539: 101) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527: 7-8 อ้างถึงในวรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์, 2540, 10) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ว่าจะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุของปัญหา ร่วมปรึกษาหารือแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมการตัดสินใจร่วมวางแผน ร่วมการปฏิบัติงาน ร่วมการติดตามผลงาน จนถึงขั้นการร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540:12) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติการ ร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์และร่วมในการติดตามและประเมินผล

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542: 23) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีขั้นตอนที่สำคัญ 8 ขั้นตอนคือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ
2. การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
4. การสร้างกิจกรรม
5. การต่อรองเพื่อการดำเนินการ
6. การร่วมกันดำเนินการ
7. การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ
8. การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

นาวิน พรหมใจสา (2545: 47) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนควรมีส่วนครบทุกขั้นตอนคือนับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิด การกำหนดปัญหาหรือความต้องการ การวางแผนและจัดทำโครงการ/

กิจกรรมการปฏิบัติตามโครงการ/กิจกรรม การติดตามและประเมินผลโครงการ/กิจกรรมเพื่อให้ทราบผลที่เกิดขึ้น และสุดท้ายการปรับปรุงโครงการ/กิจกรรม ที่อาจต้องทำต่อไป

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980: 219–222 อ้างถึงใน อัจฉรา โพธิยานนท์, 2539: 102) ได้จำแนกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making)

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (implementation)

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits)

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

จากแนวคิดและผลการศึกษาของนักวิชาการสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญที่ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล

6. ข้อมูลจังหวัดจันทบุรี

6.1 ประวัติจังหวัดจันทบุรี

จันทบุรี เป็นเมืองเก่าแก่ เป็นเมืองที่พวกขอมสร้างขึ้น เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีการสำรวจแหล่งโบราณคดีหลายแห่งในจันทบุรี พบเครื่องมือเครื่องใช้ ยุคหินขัด (อายุประมาณ 2,000 ปี) ในเขตอำเภอมะขาม อำเภอท่าใหม่ และที่ราบเชิงเขาที่บ้านคลองบอนอำเภอโป่งน้ำร้อน หัวเมืองเดิมตามศิลาจารึกว่า"ควนครบุรี" ชาวพื้นเมืองเรียกว่า "เมืองกาโหว" เป็นเมือง ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของไทย โดยเฉพาะในช่วงที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเตรียมกู้เอกราช ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง และสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงที่ประเทศไทยถูกรุกรานจากการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก ปัจจุบันยังมีสิ่งก่อสร้างหลงเหลือเป็นหลักฐานให้ได้ชมหลายแห่ง(จังหวัดจันทบุรี. 2549: ออนไลน์)เริ่มมีการตั้งเมืองครั้งแรกที่บริเวณหน้าเขาสระบาป ราวพุทธศตวรรษที่ 18 “ชาวทอง” (ชนเผ่าในตระกูลมอญ-เขมร) เป็นชนพื้นเมืองกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในป่าตะวันออก บริเวณจันทบุรี ตราด ระยอง โดยเฉพาะเขตรอยต่อจันทบุรี-ตราด ซึ่งเป็นแหล่งของป่า และสมุนไพร ที่อุดมสมบูรณ์ ทั้ง รัง ฝรั่ง ช้าง กระจง ไม้กฤษณา หวาย จันท์ขาว อบเชยป่า ขมิ้นหอม น้ำมันยางเร็ว ในสมัยก่อนชาวทองคำรังชีพด้วยการเก็บของป่าขาย ปัจจุบันพื้นที่ป่าลดน้อยลง เพราะถูกหักร้าง เพื่อทำสวน ทำไร่ ถูกจับจองโดยคนไทยและคนจีน การเก็บของป่ากลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายนายพรานไพร่ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตไปเป็นแรงงานในเมือง หรือบางส่วนยังคงทำสวนทำนากันอยู่ (ปัจจุบันชาวทองส่วนใหญ่จะอยู่ที่บ้านคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ)

พ.ศ.2200 ได้ย้ายมาสร้างเมืองใหม่ที่บ้านลุ่มซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี และหลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อครั้งยังเป็นพระยาวชิรปราการได้นำกำลังพลประมาณ 500 คน ฝ่าฝ่าวงล้อมพม่าออกทางทิศตะวันออกและยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นเวลา 5 เดือน เพื่อ

เป็นแหล่งสะสมเสบียงอาหารและไพร่พล จากนั้นจึงนำกำลังพลทั้งไทย-จีน จำนวน 5,000 คน กลับไป กอบกู้กรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2310 เหตุการณ์ดังกล่าวนับเป็นความภาคภูมิใจของชาวจันทบุรี ซึ่งเราสามารถเห็นได้จากการที่มีโบราณสถาน และอนุสรณ์สถานหลายแห่งที่มีความเกี่ยวข้อง หรือจัดสร้างขึ้น เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึง พระมหากษัตริย์องค์ของพระองค์ในครั้งนั้น

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ย้ายเมืองไปตั้งที่บ้านเนินวง ซึ่งอยู่ในที่สูงเพื่อเป็นที่มั่นในการป้องกันการถูกรุกรานของญวน จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมืองจันทบุรี ได้ย้ายกลับมาตั้งที่บ้านลุ่มตามเดิมเนื่องจากบ้านเนินวง อยู่ไกลจากแหล่งน้ำในปี พ.ศ. 2436 เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส และฝรั่งเศส ได้เข้ามายึดครองเมืองจันทบุรีไว้นานถึง 11 ปี จนไทยต้องยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศสเพื่อแลกเมืองจันทบุรีกลับคืนมา (จังหวัดจันทบุรี. 2556: ออนไลน์)

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จันทบุรีจัดเป็นหัวเมืองขึ้นต่อกรมท่า ต่อมาในปี พ.ศ.2449 ได้จัดตั้งมณฑลจันทบุรีขึ้น โดยมีเมืองจันทบุรี ระยอง และตราดอยู่ในเขตปกครอง เมื่อถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2476 ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล และจัดระเบียบราชการ ส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด และอำเภอเมืองจันทบุรีได้ขยายจากบริเวณบ้านลุ่มซึ่งอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี เข้ามาบริเวณพื้นที่ในส่วนที่เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น อย่างไรก็ตาม บริเวณบ้านลุ่มก็ยังเป็นแหล่งที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ปัจจุบัน จันทบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ คืออำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่ อำเภอขลุง อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขาม อำเภอสอยดาว อำเภอนายายอาม อำเภอแก่งหางแมว และอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี หรือ "เมืองจันท" เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ ดินฟ้าอากาศเอื้ออำนวยต่อการปลูกผลไม้หลายชนิด โดยเฉพาะทุเรียน เงาะ มังคุด และพืชผลทางการเกษตรอื่น ๆ เช่น พริกไทย ยางพารา เป็นศูนย์กลางธุรกิจด้านอัญมณี และมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย ไม่ว่าจะเป็นภูเขา ป่าไม้ น้ำตก ชายทะเล แลโบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ (จังหวัดจันทบุรี. 2556: ออนไลน์)

6.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดจันทบุรี ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทย ซึ่งห่างจากกรุงเทพฯ ระยะทาง 245 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,338 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,961,250 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดชลบุรี, จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดสระแก้วทิศใต้ ติดต่อกับ อ่าวไทย และจังหวัดตราดทิศตะวันออก ติดต่อกับ ประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย และจังหวัดตราดทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดระยอง และอ่าวไทย (จังหวัดจันทบุรี. 2556: ออนไลน์)

6.3 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่จังหวัดจันทบุรี แบ่งลักษณะภูมิประเทศได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ภูเขาสูงและเนินเขา ได้แก่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือติดกับจังหวัดระยองและจังหวัดฉะเชิงเทรา ในเขตอำเภอแก่งหางแมว มีเขาชะมูล ชะอม และลำปลายประทัด เป็นต้นกำเนิดลำน้ำสาขาของคลอง

โตนด ทางตอนเหนือและตะวันออกมีทิวเขาจันทบุรีประกอบด้วย เขาสอยดาวเหนือเขาตะเคียนทอง เขาพระบาทพลวง เขาปล้อง เขาสอยดาวใต้ทิวเขาจันทบุรีทอดตัวจากเขตติดต่อจังหวัดสระแก้วลงมา ตอนกลางของจังหวัด บรรจบกับเขาสามง่ามของ ทิวเขาบรรทัด ทิวเขาจันทบุรีครอบคลุมพื้นที่ด้าน ตะวันออกของอำเภอเขาคิชฌกูฏ ตะวันตกของอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน ส่วนเขาสามง่าม อยู่ ทางตอนใต้ของอำเภอโป่งน้ำร้อน ตะวันออกของอำเภอนายายอามและตอนเหนือของอำเภอขลุง ส่วนเนิน เขามีกระจายอยู่ทั่วไปในทุกอำเภอ

2. ที่ราบสูงและที่ราบเชิงเขา ได้แก่ ด้านตะวันออกของเขาสอยดาวจรดชายแดนไทย –กัมพูชา ใน พื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ด้านใต้ของเขาสามง่าม พื้นที่ตอนกลางอำเภอขลุง และตะวันออก ของอำเภอมะขาม อีกบริเวณหนึ่งระหว่างเขาสอยดาวกับเขาชุมพลในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว อำเภอ เขาคิชฌกูฏและทางตอนเหนือของอำเภอ ท่าใหม่

3. ที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ลุ่มน้ำตลิ่งโตนด ไหลผ่านอำเภอแก่งหางแมว อำเภอ เขาคิชฌกูฏ อำเภอท่าใหม่ ลุ่มน้ำจันทบุรีไหลผ่านทางตะวันตกของอำเภอมะขาม อำเภอเมืองจันทบุรีและ อำเภอแหลมสิงห์ ลุ่มน้ำพังรัตมีเฉพาะลำน้ำสาขา อยู่ในพื้นที่อำเภอนายายอาม แล้วไหลไปบรรจบกับลำน้ำ สาขาจากอำเภอแกลง จังหวัดระยอง รวมเป็นลำน้ำพังรัตไหลลงใต้เป็นแนวระหว่างจังหวัดจันทบุรีและ จังหวัดระยอง ลุ่มน้ำเวฬุ ไหลจากเหนือลงใต้ในเขตอำเภอขลุงส่วนที่ราบชายฝั่งทะเลได้แก่ พื้นที่ตอนใต้ ของอำเภอนายายอาม อำเภอท่าใหม่ อำเภอแหลมสิงห์และอำเภอขลุงนอกจากนี้ จังหวัดจันทบุรีมีชายฝั่งทะเล ระยะทางยาวประมาณ 108 กิโลเมตร มีอ่าวและหาดทรายหลายแห่งและมีเกาะต่าง ๆ (จังหวัดจันทบุรี. 2556: ออนไลน์)

6.4 กลุ่มชนต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรี

ในจังหวัดจันทบุรี นอกจากชาวไทยแล้วในจังหวัดจันทบุรียังมีกลุ่มชนกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาอาศัยอีก ดังนี้

1. ชาวชอง เชื่อกันว่าเป็นคนพื้นเมืองเดิมในดินแดนแถบนี้ ส่วนใหญ่จะรวมกลุ่มกันอยู่ในบริเวณ เชิงเขาสอยดาวและเขาคิชฌกูฏ ในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขามและอำเภอเขาคิชฌกูฏ โดยเฉพาะในเขตตำบลตะเคียนทอง คลองพลูและพลวง ชาวชองมีรูปร่างสันทัด สูงประมาณ 5-5.5 ฟุต ผมหยิกขอด ตาโต ริมฝีปากหนา นักมานุษยวิทยาจัดชนกลุ่มนี้อยู่ในกลุ่มมอญ-เขมร ซึ่งเป็นสาขา ย่อยของกลุ่มออสโตร-เอเชียติก ชาวชองมีภาษาพูดและวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง นับถือผีบรรพ บุรุษ ทำพิธีเช่นไหว้ทุกปี เป็นการรวมญาติ เรียกว่า พิธีเลี้ยงผีหิ้ง ผีโรง แต่เดิมชาวชองอาศัยอยู่ใน พื้นที่ป่าเชิงเขา ปลุกบ้านเรือนอาศัยอยู่อย่างง่าย ๆ และมักโยกย้ายหากมีคนตายในบ้าน นอกจากจะ ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการปลูกข้าวไร่แล้ว ยังเป็นนักเก็บของป่าและพรานที่ชำนาญ ปัจจุบันประกอบ อาชีพทำสวนผลไม้และรับจ้าง

2. ชาวจีน เนื่องจากเมืองต่าง ๆ ทางแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกอยู่ในเส้นทางการค้าทางทะเล

ระหว่างไทยและจีนมาแต่โบราณ จึงมีชุมชนของชาวจีนอยู่ในบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก เฉพาะที่จันทบุรีมีชุมชนชาวจีนตั้งเดิมอยู่ตามชายฝั่งทะเลหลายแห่ง ทั้งในเขตอำเภอขลุง แหลมสิงห์และท่าใหม่ ส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงและค้าขาย ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี มีชุมชนชาวจีนเก่าเป็นจีนฮกเกี้ยน อยู่ในบริเวณริมแม่น้ำจันทบุรีเรียกว่า ย่านท่าหลวง ไปจนถึงบริเวณชุมชนชาวนวน ที่เรียกว่า ตลาดล่าง โดยมีศาลเจ้าเป็นที่หมายเขต ชาวจีนเป็นผู้บุกเบิกกิจการหลายอย่าง อาทิ การต่อเรือสำเภา การค้า รวมทั้งเป็นนายอากรเก็บส่วยด้วย

3. ชาวนวน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจันทบุรีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จากประวัติวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ระบุว่าพระเจ้าทรงราชซึ่งปืออง เดอ ชิเซ ให้บาทหลวงเอ็ดเดินทางมาดูแลคาทอลิกชาวนวนซึ่งอพยพหนีภัยการบีบบังคับทางศาสนาในนวนเข้ามาอยู่ในจันทบุรีหลายสิบปี ก่อนที่บาทหลวงเอ็ดเดินทางมาถึงในปี พ.ศ. 2254 (สมัยพระเจ้าท้ายสระ) พบว่า ขณะนั้นจันทบุรีมีคาทอลิกชาวนวนจำนวน 130 คน บาทหลวงได้สร้างโบสถ์หลังเล็ก ๆ ขึ้น ต่อมาได้มีการย้ายอีก 3 ครั้ง จนมาตั้งอยู่ในบริเวณปัจจุบัน จากนั้นชุมชนชาวนวนคริสต์ก็ค่อยขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีโบสถ์เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นศูนย์รวมจิตใจ ต่อมาเมื่อชุมชนชาวนวนแถบริมแม่น้ำจันทบุรีไม่สามารถขยายเขตออกไปได้อีกจึงได้แยกไปตั้งในถิ่นอื่น เช่น อำเภอขลุง อำเภอท่าใหม่ และบ้านท่าแฉลบ

4. ชาวเขมร เนื่องจากจันทบุรีมีเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตย จึงมีหมู่บ้านชาวเขมรอยู่ตามชายแดนหลายแห่ง เช่น บ้านแหลม บ้านโกล่าเจียกและบ้านฝักกาด ในอำเภอโป่งน้ำร้อน

5. ชาวกุหล่า เป็นชนกลุ่มน้อยจากพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวกุหล่าเรียกตนเองว่า “ไต” แต่คนไทยจะเรียก “ไทยใหญ่” ชาวเขมรจะเรียกชาวต่างชาติที่เข้าไปในเขมรว่า “กาลา” ชื่อกุหล่าก็เรียกตามภาษาเขมรแต่เพี้ยนเสียงเป็น “กุหล่า” ผู้สูงอายุของชาวกุหล่าเล่าให้ฟังว่า พวกเขาอพยพ “มาตามพลอย” โดยเริ่มเข้ามาทำพลอยที่ตำบลบางกะจะ ต่อมาได้อพยพไปทำพลอยที่อำเภอบ่อไร่ ข้ามไปถึงบ่อไพริน บ่อเวฬุ และได้กลับมาตั้งถิ่นฐานในจันทบุรีในช่วงหลัง พ.ศ. 2498 (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 18-19)

6.5 ภาษา

ภาษาพูดของชาวจันทบุรีจัดอยู่ในกลุ่มภาษาถิ่นไทยตะวันออก ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะคล้ายคลึงกับภาษาไทยกลาง จะต่างกันบ้างตรงวิธีการออกเสียงซึ่งฟังดูหนักแน่น จริงจัง และมีศัพท์บางคำที่ใช้กันเฉพาะถิ่น สำเนียงพูดฟังเข้าใจได้ไม่ยากนัก แต่การเลียนเสียงให้เหมือนไม่ใช่ของง่ายเพราะการออกเสียงสูงต่ำหลายคำแตกต่างกันไปจากสำเนียงไทยภาคกลาง เช่น คำตายที่สะกดด้วยแม่กและกต ที่พยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางหรืออักษรสูง เช่น บก จบ หรือขด ทางภาคกลาง จะออกเสียงเอก สำเนียงจันทบุรีจะออกเป็นเสียงสามัญ ถ้าพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำ เช่น ครก ทางภาคกลาง ออกเสียงตรี แต่คนท้องถิ่นจะออกเสียงโท เป็นต้น นอกจากนี้สำเนียงในท้องถิ่นต่าง ๆ ยังมีระดับเสียงต่างกันอีก เช่น สำเนียงท่าใหม่ สำเนียงขลุง สำเนียงแหลมสิงห์ และกลุ่มหมู่บ้านตะกาดเจ้า บางกะไชย ข้าห่าน จะออกสำเนียงคล้ายคลึงกับสำเนียงทางภาคใต้ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 91)

6.6 ขนบธรรมเนียมท้องถิ่นของจันทบุรี

ขนบธรรมเนียมหมายถึง สิ่งที่สังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานตามระเบียบแบบแผนหรือข้อกำหนดที่สังคมยอมรับ เช่น ขนบประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณี เนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น และอีกประการหนึ่ง คือ เรื่องที่สังคมนั้น ๆ ปฏิบัติตามปกติสามัญ ที่ไม่ผิดไม่ถูกหรือมีระเบียบแบบแผน แต่ถ้าไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับการตำหนิจากสังคมดังที่เรียกว่า ขนบธรรมเนียม เช่น การแต่งกาย กิริยามารยาท การพูดจา เหล่านี้เป็นต้น

1. วัฒนธรรมการแต่งกายของหญิงชายชาวจันทบุรี หญิงชาวจันทบุรีในอดีต นิยมนุ่งผ้าโจงกระเบนห่มผ้าแถบ บางทีก็ห่มแบบตะแบงมาน เด็ก ๆ ก็นุ่งผ้าโจงกระเบนเช่นกันและนิยมสวมเสื้อกันมาก ดังพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวระยะเวลาทางเสด็จประพาสจันทบุรี เมื่อ พ.ศ. 2419 ทรงกล่าวถึงการแต่งกายของหญิงที่อยู่บริเวณบ้านสระบาป

“ผู้หญิงที่นี่เห็นสวมเสื้อมากเหมือนพวกสาวทรงดำ ใช้ผ้าสีน้ำเงินตัดเป็นเสื้อกระบอกคุมจันบ้าง เสื้อเอวบ้าง” ผ้าที่ใช้เป็นผ้าพื้นทอในจันทบุรีดังที่ทรงกล่าวไว้อีกตอนหนึ่ง คือ “ผ้าพื้นนั้นออกจากเมืองปีหนึ่งเพียง 200 ผืน 300 ผืน ราคาผืนละกึ่งตำลึง แต่ใช้ในพื้นเมืองมากด้วย ราษฎรในพื้นที่เมืองนุ่งผ้าพื้นทั้งนั้น ไม่เห็นมีใครนุ่งผ้าลายเลย”

การแต่งกายมีการพัฒนาเป็นโจงกระเบนใส่เสื้อคอกระเช้า ภาพลักษณ์ที่เห็นคือ“เคี้ยวหมากหยับ ๆ สวมเสื้อคอกระเช้า นุ่งผ้าโจงกระเบน เหน็บผ้าเช็ดปากผืนย่อม พร้อมกระเช้าหมาก” และในยุค 60-70 ปีที่ผ่านมา พัฒนาเป็นนุ่งผ้าซิ่น สวมเสื้อคอกระเช้าในยามที่อยู่กับบ้าน ส่วนหญิงที่สืบเชื้อสายมาจากชาวจีนแท้ จะนุ่งกางเกงจีน เหมือนที่พบเห็นในปัจจุบันทั่วไป แต่ชนิดของผ้าที่ใช้ตัดเป็นไปตามยุคตามสมัย ในปัจจุบันผู้หญิงนุ่งโจงกระเบนห่มผ้าแถบนั้นพบได้น้อย แต่นุ่งโจงกระเบนสวมเสื้อคอกระเช้ายังคงเหลืออยู่บ้างสำหรับหญิงซึ่งมีอายุประมาณ 80-90 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในแถบชานเมืองชนบท

สำหรับการแต่งกายของผู้ชายสมัยก่อนประมาณ 100 กว่าปี ชาวไร่จะนุ่งผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง กางเกงขาก๊วย แต่ไม่นิยมสวมเสื้อ นิยมใช้ผ้าขาวม้าคาดพุง พาดบ่า คล้องคอ ตามแต่ถนัด และเมื่อพักผ่อนอยู่กับบ้านยามค่ำคืน นิยมนุ่งโสร่ง ผ้าขาวม้า เมื่อออกงานนิยมสวมเสื้อคอกลมและยังคงใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือพาดบ่าลดลง ระยะต่อมาการใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือพาดบ่าลดลง แต่ยังคงใช้อยู่ เช่น ใช้ผลัดอาบน้ำ แต่ปัจจุบันเปลี่ยนบทบาทของผ้าขาวม้าเปลี่ยนมานุ่งกางเกงขาสั้นและกางเกงขายาวตามสมัยมากกว่า

จากสภาพตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าชาวจันทบุรีนิยมแต่งกายเรียบง่าย แต่การแต่งกายของคหบดีหรือผู้ที่รับราชการงานเมืองก็จะพิถีพิถันมากขึ้น แต่งกายเหมาะสมกับฐานะหน้าที่การงาน วาระและโอกาสต่าง ๆ ตามสมัยนิยม ซึ่งผู้พบเห็นก็พอจะแยกได้ แต่ก็ผสมกลมกลืนในชุมชนที่อยู่จนเปรียบเสมือนพวกเดียวกัน และมีวิวัฒนาการการแต่งกายไปตามยุคสมัยเช่นกัน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 147)

6.7 ลักษณะนิสัยคนจันทบุรี

กล่าวกันว่า “สำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล” ถ้าจะแปลความในข้อความที่กล่าว ความหมายหนึ่ง คือ การพูดจาบ่งบอกถึงถิ่นฐาน ชาติบ้านเกิด และลักษณะท่าทางกิริยาอาการทำให้รู้ว่าเป็นคนเช่นไร คนจันทบุรีมีลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกดังกล่าวข้างต้นนี้เช่นกัน

มารยาทหรือลักษณะนิสัยคนจันทบุรี มีผู้วิพากษ์คนจันทบุรีว่า “เป็นคนพูดเร็ว ห้วนสั้น ไม่มีหางเสียง แต่มีความจริงใจ” จากข้อวิพากษ์บ่งบอกถึงลักษณะนิสัยและสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของคนจันทบุรีได้เป็นอย่างดี

จันทบุรีเป็นเมืองสงบร่มเย็น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีทั้งป่าเขา น้ำตก ทะเลและที่ลุ่ม สภาพภูมิอากาศมีฝนตกชุกชื้น ส่งผลให้เกิดทรัพยากรสินทางธรรมชาติ ผลผลิตการเกษตร สร้างรายได้ให้คนจันทบุรีมาตลอด ชาวจันทบุรีจึงได้ชื่อว่า “กินดีอยู่ดีไม่ต้องพึ่งพาใคร” มีความบากบั่นในการสร้างฐานะซึ่งได้แบบอย่างจากชาวจีนที่ย้ายถิ่นฐานมาทำมาหากิน หลังจากที่มีการค้าขายกับต่างประเทศ ลักษณะ “การขยันทำมาหากิน” เหล่านี้ ล้วนมีสิ่งหล่อหลอมลักษณะนิสัยคนจันทบุรีให้มีความจริงใจต่อการดำเนินชีวิต ทรหดอดทน ทำให้เป็นคนแข็งกร้าวและหยิ่งในสายตาของคนต่างถิ่นที่ได้มาสัมผัสต่อสังคมคนจันทบุรีซึ่งสังเกตได้จากสำเนียงการพูดที่แข็งห้วน ไม่มีหางเสียง ขาดความนุ่มนวล แต่เป็นความจริงเมื่อได้คบหากันจะพบว่า นิสัยใจคอที่แท้จริงนั้น ชาวจันทบุรีมีความจริงใจ โอบอ้อมอารีรักเพื่อนพ้องและชอบช่วยเหลือกัน กล่าวที่จะเผชิญในเหตุการณ์ที่ถูกต้อง ยอมรับความเป็นจริงอันเป็นนิสัยของคนกล้าหาญเด็ดเดี่ยวดังเช่นบรรพบุรุษ

ความเป็นคนจันทบุรีในลักษณะดังกล่าว เป็นที่ภูมิใจของคนจันทบุรีเป็นอย่างยิ่ง และจะให้เหตุผลถึงเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะเราคนจันทบุรีเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของนครบักขาคีที่ร่วมรบในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนจันทบุรีเป็นคนรักสันโดษ ไม่ชอบวุ่นวายและยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดผลในทางลบ จึงมักพบว่ายามค่ำคืนคือเวลาพักผ่อน คนจันทบุรีมักจะปิดประตูนอนแต่หัวค่ำ ตั้งแต่เช้าประกอบสัมมาอาชีพของตนด้วยความขยันขันแข็ง คิดสร้างสรรค์งานในอาชีพให้ประสบผลสำเร็จ มีชื่อเสียงเป็นที่ทราบกันทั่วไป ทั้งในงานฝีมือเชิงช่าง หรือการพัฒนางานอาชีพ และในอดีตฝีมือช่างของชาวจันทบุรีมีชื่อเสียงเลื่องลือ ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชนิพนธ์ไว้ตอนหนึ่งของเสด็จประพาสจันทบุรี เช่น ช่างเกวียน เกวียนของชาวจันท “งามกว่าเกวียนในหัวเมืองทั่วทั้งปวง” ช่างทอง ในวันพุธ แรม 12 ค่ำ เดือน 3 ปีวอก พ.ศ. 2427 ทรงเสด็จทางเรือ “ลงเรือที่ท่าคลองน้ำใสแล้วขึ้นไปเมืองเก่า เพื่อจะได้รับของ ซึ่งให้ช่างทองเมืองจันทบุรีทำ” ปัจจุบันช่างทำทองรูปพรรณยังคงสร้างผลงานที่มีชื่อเสียงไม่แพ้อดีต การคิดค้นวิธีการเผาพลอยเพิ่มคุณค่าและความงาม การคิดค้นวิธีการให้น้ำพีชผลไม้ ที่เรียก “นายด่าน้ำหยด” เป็นต้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 148)

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

ชนากานต์ แสนใส (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรปฐมวัยศึกษา โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดตาก การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรปฐมวัยศึกษา โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดตาก และประเมินคุณภาพของหลักสูตรปฐมวัยศึกษา โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดตาก กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย จำนวน 26 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรปฐมวัยศึกษา หลักสูตรปฐมวัยศึกษาโดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดตากที่พัฒนาขึ้น แผนการจัดประสบการณ์ แบบประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร แบบประเมินความสอดคล้องของแผนการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยศึกษา และแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้และเจตคติที่มีต่อท้องถิ่น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรปฐมวัยศึกษา โดยใช้สาระท้องถิ่นจังหวัดตากที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยเนื้อหา 6 ด้าน ได้แก่สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาและบุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกอบอาชีพ และสถานที่สำคัญ สำหรับการประเมินคุณภาพของหลักสูตร พบว่า หลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

องค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและการประเมินผลมีความสอดคล้องกันอีกทั้งเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็ก เมื่อนำไปจัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยพบว่า สามารถส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อีกทั้งทำให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นจังหวัดตากในด้านต่าง ๆ และส่งเสริมให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น

ศิริมงคล ทนทอง (2553: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นสุรินทร์สำหรับเด็กปฐมวัย การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นสุรินทร์สำหรับเด็กปฐมวัยและเพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรที่มีต่อพัฒนาการด้านการเรียนและความรู้สึภักดีในตนเองของเด็กปฐมวัย จากการใช้หลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นสุรินทร์สำหรับเด็กปฐมวัย โดยใช้แบบแผนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ได้ผลดังนี้ หลักสูตรฉบับยกร่างซึ่งได้จากการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ความต้องการจากบุคลากรของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และขององค์การบริหารส่วนตำบล,ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก,ครู,ผู้ปกครอง และปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 52 คน นำมาเป็นการรอบในการสร้างแบบสอบถาม แล้วนำไปสอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเดิม เพื่อยืนยันหัวข้อที่เหมาะสมในการสร้างหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กปฐมวัย แล้วเขียนหลักสูตรฉบับร่างซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตร จึงนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 5 ห้องเรียน คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอกรตรา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านวังปลัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทับทัน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเสรียง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านสนบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ใช้ระยะเวลาทดลอง 4 สัปดาห์ จัดกิจกรรม 20 หน่วยการเรียนรู้ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 นำหลักสูตรมาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปขยายผลการใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 2 ห้องเรียน จากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านตาแตงทพัตต์ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองโสนวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 3 แล้วปรับปรุงหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นสุรินทร์สำหรับเด็กปฐมวัยให้เป็นฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วย 5 กลุ่มเนื้อหา คือ กลุ่มที่ 1 การประกอบอาชีพ ประกอบด้วย หน่วยการทำงานปลูกข้าว หน่วยการทอผ้าไหม หน่วยการทำเครื่องเงิน และหน่วยการทำเครื่องจักสาน กลุ่มที่ 2 พิธีกรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ประกอบด้วย หน่วยชนภูมิตา หน่วยบุญผะเหวด หน่วยบุญสงกรานต์ และหน่วยบุญบั้งไฟ กลุ่มที่ 3 อาหารพื้นบ้าน ประกอบด้วย หน่วยขนมบายกริม หน่วยขนมเนียด หน่วยขนมนางเล็ด และหน่วยขนมดอกกล้าเจียก กลุ่มที่ 4 ศิลปะและการละเล่น ประกอบด้วย หน่วยของเล่นเด็ก หน่วยนิทานพื้นบ้าน หน่วยช่างสุรินทร์ และหน่วยกันตรึม และกลุ่มที่ 5 แหล่งโบราณสถานและบุคคลสำคัญ ประกอบด้วย หน่วยสุรินทร์จังหวัดของหนู หน่วยพระยาสุรินทร์ภักดี ศรีณรงค์จางวาง หน่วยอ่างเก็บน้ำห้วยเสนง และหน่วยหลวงปู่ดูล อตุโล

ผลการศึกษาพัฒนาการด้านการเรียนและความรู้สึภาคภูมิใจในตนเองของเด็กปฐมวัยพบว่า เนื้อหาและกิจกรรมเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นของตนเอง ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้ครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข มีความสนใจในกิจกรรมและต้องการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นมากขึ้น อีกทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นสุรินทร์

จิรภรณ์ ศรีคำ (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนวชิรวิทย์ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเรียนการสอนผู้ปกครองส่วนใหญ่จะอยู่ในขั้นของการเริ่มมีส่วนร่วม โดยการรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ผู้ปกครองส่วนน้อยที่จะมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือให้ข้อเสนอแนะ และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงโดยการดำเนินการกับทางโรงเรียนแก้ปัญหามาผลการเรียนของนักเรียนที่อยู่ในระดับต่ำ และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน มีผู้ปกครองน้อยมากที่จะได้รับมอบอำนาจหน้าที่ทางด้านการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมนักเรียน ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะอยู่ในขั้นของการเริ่มมีส่วนร่วม โดยการรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทรวิสตุ อุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม การติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรม ผู้ปกครองส่วนน้อยที่จะร่วมปรึกษาหารือให้ข้อเสนอแนะและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยการดำเนินการกับโรงเรียนจัดกิจกรรมทางวิชาการ จัดกิจกรรมวันสำคัญของชาติและศาสนา มีผู้ปกครองน้อยมากที่จะได้รับมอบอำนาจหน้าที่ทางด้านกิจกรรมนักเรียน และด้านสัมพันธ์ชุมชน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในด้านนี้ ในขณะที่ผู้ปกครองส่วนน้อยจะอยู่ในขั้นตอนเริ่มมีส่วนร่วม โดยการรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของโรงเรียน ให้กับ

ผู้ปกครองท่านอื่น และร่วมดำเนินการกับโรงเรียนในการป้องกันปัญหาของชุมชน มีผู้ปกครองน้อยมากที่ได้รับมอบอำนาจหน้าที่ในด้านสัมพันธ์ชุมชน

สำหรับปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพราะผู้ปกครองไม่มีเวลา ต้องไปประกอบอาชีพ ไม่มีความรู้ความสามารถ อีกทั้งการประชาสัมพันธ์ของทางโรงเรียนก็ยังมีน้อย และโรงเรียนก็ยังไม่เปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมเท่าที่ควร สำหรับข้อเสนอแนะก็คือ ครูควรสั่งงานหรือการบ้านนักเรียนลงในสมุดจดบันทึกการบ้านทุกวัน โรงเรียนควรกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองให้ชัดเจนและเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมให้มากกว่านี้ การจัดกิจกรรมของนักเรียนควรจัดในวันหยุดวันเสาร์ วันอาทิตย์ กิจกรรมที่จัดให้นักเรียนไม่ควรมีค่าใช้จ่ายสูงเกินไป โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ผู้ปกครองและชุมชนให้ทั่วถึงและมากกว่านี้ โรงเรียนควรร่วมกับผู้ปกครองจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ไปสัมผัสความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

ณรงค์ อภัยใจ (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนบ้านเมืองกีด อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 85 คน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา จำนวน 7 คนและคณะกรรมการหมู่บ้านเมืองกีด จำนวน 15 คน ในปีการศึกษา 2548 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับเรื่องข้างต้น นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ความถี่และร้อยละ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่ามีส่วนร่วมเกือบทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การประสานงาน การจัดสรรทรัพยากร และการประเมินผล แต่มีผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วน เห็นว่าไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำแผนระยะ 5 ปีการอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี และการประสานงานกับผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญมาช่วยสอนในโรงเรียน โดยได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น

สุทธธรรม เลาะวิสี (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลเอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารให้ความคิดเห็นว่าผู้ปกครองมีส่วนร่วมใน 4 เรื่อง เรียงจากมากไปหาน้อย ตามลำดับ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโรงเรียน 3) การมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอน และ 4) การมีส่วนร่วมในแบบสมบูรณ ส่วนที่ผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมเรียงจากมากไปหาน้อย ตามลำดับ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในแบบสมบูรณ 2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษา 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโรงเรียนและ 4) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ในส่วนระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเรียงจากสูงไปหาลด ตามลำดับ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในระดับบางส่วน 2) การมีส่วนร่วมในระดับส่วนใหญ่ 3) การมีส่วนร่วมในระดับเต็มรูปแบบ

สำหรับปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองใน 4 เรื่อง ผู้ปกครองมีปัญหาจากมากไปหาน้อยตามลำดับ ดังนี้ 1) ความเข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับหลักสูตรปฐมวัยของโรงเรียน 2) การให้ความ

ร่วมมือของผู้ปกครองเกี่ยวกับการแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ดีของนักเรียน 3) ความเข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับนโยบายการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน 4) การให้ความร่วมมือของผู้ปกครองเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของโรงเรียนที่ส่งถึงผู้ปกครองเพื่อมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

อนุสรณ์ สองเมือง (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ทรรศนะของบุคลากรทางการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาเลย เขต 1 และเพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลยเขต 1 จำแนกตามสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประชากรที่ศึกษาเป็นบุคลากรทางการศึกษาได้แก่ ครูและผู้บริหาร จำนวนทั้งสิ้น 3,028 คน จากสถานศึกษา 304 แห่ง ทำการสุ่มโดยใช้ตารางของ ทาโร ยามาเน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 341 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.961 โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน 1) แบบสอบถามสภาพส่วนตัว เป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) 2) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) 5 ระดับ 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับทรรศนะอื่นๆ เพิ่มเติมเป็นลักษณะแบบปลายเปิดสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที(t-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe' Method)

ผลการวิจัยพบว่า ทรรศนะต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 โดยภาพรวมเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก มีค่าเท่ากับ 3.81 โดยผลวิจัยรายด้านพบว่า ด้านปัจจัยและสิ่งแวดล้อมด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97, 3.76, 3.70 ตามลำดับ และการเปรียบเทียบเกี่ยวกับทรรศนะของบุคลากรทางการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 โดยพิจารณารายด้านพบว่า บุคลากรทางการศึกษาที่มีอายุและสภาพในภาพรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านเพศ ระดับศึกษา และตำแหน่งหน้าที่ มีทรรศนะไม่แตกต่างกัน

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

คอสิน เอ็ม (Corine M. 2005: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินทัศนคติของครูที่สอนวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาในท้องถิ่นที่มีผลกระทบต่อหลักสูตรและวิธีการสอนของครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประถมศึกษาในรัฐแมรี่แลนด์ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับครูผู้สอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประถมศึกษาและอนุบาลในรัฐแมรี่แลนด์ ที่สอนวิทยาศาสตร์ที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การศึกษาที่บรรจุไว้ในหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีความตั้งใจ มีพฤติกรรมการเรียนดีขึ้น โดยได้ศึกษาตามสภาพท้องถิ่นและมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถ

นำไปวางแผนการจัดทำโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสีเขียวในชนบทตามสภาพจริงและได้เผยแพร่การจัดการศึกษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นไปยังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอใกล้เคียง เป็นหลักสูตรวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนตั้งแต่ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษาเป็นการพัฒนาหลักสูตรตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

ลีฮุย (Li Hui. 2006:1082-3301/v.33No.4) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร โดยใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นฐาน : การศึกษาสัมภาษณ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอนุบาลจีน จุดมุ่งหมายการศึกษา เพื่อที่จะสืบค้น ตรวจสอบ วิธีการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นฐาน เพื่อการแปลความ และเป็นเครื่องในรูปแบบของจีน ซึ่งคล้ายกับฮ่องกง จัดการศึกษาในระบบการให้รวมอำนาจอย่างสูงแก่ข้าราชการ ผลการวิจัยพบว่า ครูและอาจารย์ใหญ่ส่วนใหญ่ยอมรับว่าพวกเขาได้นำไปใช้ในการจัดชุดการสอนโดยจัดพิมพ์โดยหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งนำผลการศึกษามาเทียบเคียงกับการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นฐาน ในการศึกษาที่เชียงใหม่ พบว่าการจัดการศึกษาระดับอนุบาลมีประสิทธิภาพสูงกว่าในฮ่องกง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี